

PRÁVNE PRAMENE CIC 1917 A CIC 1983 V POROVNANÍ S PRAMEŇMI PREDKONCILOVEJ VÝCHODNEJ LEGISLATÍVY A CCEO

LEGAL SOURCES OF THE CIC 1917 AND CIC 1983 IN COMPARISON WITH THE SOURCES OF PRE-CONCILIAR EASTERN LEGISLATION AND THE CCEO

Cyril Vasil¹

Abstrakt: Dvadsiate storočie prinieslo v zákonodarstve Katolíckej cirkvi prevratné zmeny. Po prvom vydaní jednotného Kódexu pre latinskú cirkev v roku 1917 nasledoval prvý historický pokus o zjednotenú právnu zbierku pre východné katolícke cirkvi. Tento proces nebol uzatvorený, a jednotlivé právne úpravy boli uverejňované postupne vo forme pápežských *motu proprii*. Ďalší vnútrocirkevný vývoj bol ovplyvnený historickou udalosťou – II. vatikánskym koncilom. Zmeny, ktoré koncil priniesol do života cirkvi sa nutne museli prejavíť aj v nových právnych zbierkach a to tak pre latinskú cirkev (CIC 1983) ako aj pre východné katolícke cirkvi (CCEO). Ako pristupovali jednotlivé právne kodifikácie k používaniu historických prameňov a ako sú tieto pramene citované v edíciách, ktoré môžeme považovať za oficiálne, aj keď samotný poznámkový a referenčný aparát, ktorý prinášajú nemá charakter oficiálneho textu? O ktoré edície ide, aké sú ich silné stránky a aké nedostatky môžeme pozorovať? Odpoveď na túto otázku prostredníctvom tejto porovnávacej štúdie poskytuje aj možnú odpoveď na isté divergencie pri vnímaní dôležitosti štúdia predkoncilových prameňov kánonického práva na kresťanskom Západe i Východe.

Kľúčové slová: Kánonické právo, právne pramene, edície právnych prameňov, porovnanie prameňov práva latinskej a východných cirkví

Abstract: The twentieth century brought revolutionary changes to the legislation of the Catholic Church. The first edition of the unified Code for the Latin Church in 1917 was followed by the first historical attempt to create a unified legal collection for the individual Eastern Catholic Churches. This process was not completed, and individual legal amendments were published

¹ Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

gradually in the form of papal *motu proprio*. Further internal church developments were influenced by a historic event – the Second Vatican Council. The changes that the council brought to the life of the church necessarily had to be reflected in new legal collections, both for the Latin Church (CIC 1983) and for the Eastern Catholic Churches (CCEO). How did individual legal codifications approach the use of historical sources, and how are these sources cited in editions that we can consider official, even though the notes and references they contain are not of an official nature? Which editions are involved, what are their strengths, and what shortcomings can we observe? The answer to this question provided by this comparative study also offers a possible explanation for certain divergences in the perception of the importance of studying pre-conciliar sources of canon law in the Christian West and East.

Key words: Canon law, legal sources, editions of legal sources, comparison of sources of law of the Latin and Eastern Churches

Úvod

Už viac ako storočie sa v bežnej odbornej i pastoračnej praxi Katolíckej cirkvi odvoláva na jednotlivé právne normy odkazom na príslušné kánony cirkevných kódexov. Jednotná „kódexová“ prax je však relatívne novou formou práce s normami práva a to tak v svetskej ako aj cirkevnej oblasti. Samotný termín „kódex“ má pôvod v latinčine a jeho význam sa vyvíjal od fyzického predmetu až po právny dokument. V právnom kontexte sa začal *Codex* používať na označenie systematickej, oficiálnej zbierky platných zákonov, usporiadanej do knihy. Samotný termín a forma „kódexu“ ako zbierky zákonov má teda korene hlboko v rímskom práve. Pre prvú oficiálnu zbierku cisárskych konštitúcií z roku 438 sa používa termín *Codex Theodosianus*,² zatiaľ čo *Codex Iustiniani*³ z roku 529 sa stal súčasťou monumentálneho *Corpus Iuris Civilis*⁴ a je považovaný za vrchol starovekej kodifikácie. Prvým moderným kódexom v zmysle komplexného, racionálne usporiadaného a záväzného právneho systému pre celú krajinu je francúzsky *Code Civil*⁵ (známejší ako *Code Napoléon*) z roku 1804, ktorý bol revolučný v tom, že zrušil staré, protichodné zákony a zaviedol jednotné

² MOMMSEN, Theodor – MEYER, Paul M. (eds.): *Theodosiani libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis et leges novellae ad Theodosianum pertinentes*. Vol. I–II. Berolini: Weidmann, 1905.

³ KRÜGER, Paulus (recensuit). *Codex Iustinianus*. In: MOMMSEN, Theodorus (begr.): *Corpus Iuris Civilis*. Vol. II. Berolini: Apud Weidmannos, 1877

⁴ MOMMSEN, Theodorus – KRÜGER, Paulus – SCHOELL, Rudolfus – KROLL, Guilelmus (eds.). *Corpus Iuris Civilis*. Vol. I–III. Berolini: Apud Weidmannos, 1872–1895.

⁵ *Code civil des Français: édition originale et seule officielle*. À Paris: De l'Imprimerie de la République, an XII (1804).

právo pre všetkých občanov, čím položil základy dnešného kontinentálneho právneho systému.

Aj novodobé Kódexy kánonického práva (CIC 1917, CIC 1983 a CCEO) čerpajú z tejto dvojitej tradície: historický termín *Codex* z Ríma a moderný spôsob *systematizácie*, ktorý spopularizoval Napoleon. Nové právne normy sú teda samostatným textom, ktorý má odstrániť multiplicitu a niekedy aj protirečivosť predchádzajúcich právnych úprav. Ani nový text sa však netvorí *ex nihilo* - z ničoho, ale odzrkadľuje, prípadne sumarizuje a zjednocuje predchádzajúce právne normy. Preto je mimoriadne dôležité – po promulgácii samotných noriem – vidieť aj to, ako legislátor postupuje pri oficiálnom, polooficiálnom, alebo aj súkromnom (ale v istom zmysle autorizovanom) editovaní prameňov týchto nových právnych noriem. Výber prameňov a práca s prameňmi je súčasne na jednej strane znakom continuity, ale aj prípadný odklon od predchádzajúcich právnych noriem v sebe musí skrývať istú cieľavedomú logiku, ktorú autor nového textu uplatňuje pri tvorbe nových právnych predpisov.

V našom príspevku sa pokúsime nahliadnuť do kritérií, ktoré boli použité pri práci s prameňmi a pri ich editovaní v prípade modernej kánonickej legislatívy 20. storočia, teda v Kódexe kánonického práva z roku 1917 a z roku 1983, ktoré sú záväzné pre katolícku cirkev latinského obradu (rímsko-katolícku) a pri Kódexe kánonov východných cirkví z roku 1990 ako aj pri jeho predkoncilových čiastkových predchodcoch, teda dokumentoch, ktoré vychádzali vo forme *motu proprio* pápeža Pia XII. v rokoch 1949-1957 a ktoré zaväzujú východné katolícke cirkvi *sui iuris*, teda cirkvi pridŕžiavajúce sa niektorej z piatich starobylých liturgických tradícií kresťanského Východu a ktoré majú vlastné vnútrocirkevné usporiadanie, legislatívu, špiritualitu i právne normy, čiastočne odlišné od katolíckej cirkvi latinského obradu.

Codex Iuris Canonici z roku 1917 a pramene jeho právnych noriem

Revolučný charakter Kódexu kánonického práva z roku 1917 (CIC 1917)⁶ sa niekedy spája s predstavou inšpirácie napoleonským občianskym Kódexom.⁷ Táto prípadná inšpirácia civilným kódexom však nespočívala v preberaní právneho obsahu, ale výlučne vo forme, štruktúre a legislatívnej technike. Cirkev si uvedomila, že ak má efektívne spravovať svoje rozsiahle, celosvetové spoločenstvo, potrebuje modernú právnu architektúru. A najúspešnejší model takejto architektúry v Európe bol *Code*

⁶ *Codex Iuris Canonici. Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*. Romae: Typis Polyglottis Vaticanis, 1917.

⁷ Porov. CAVALAGLIO, Lorenzo.: Il CIC 1917 e le codificazioni europee: eccezionalità o specialità, In *Diritto canonico e culture giuridiche. Nel centenario del Codex Iuris Canonici del 1917*, In Atti del XVI Congresso Internazionale della Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo, Roma 4-7 ottobre 2017, a cura di J. Miñambres, Roma, edusc, 2019, ss. 129-136.

Civil. Kardinál Pietro Gasparri, a pod jeho vedením prípravná komisia, si od Napoleonského kódexu osvojili viaceré kľúčové moderné princípy kodifikácie. Jedným je radikálna systematizácia, ktorá spočívala v prechode od historickej kompilácie k logickému systému. Predchádzajúci cirkevnoprávny systém (*Corpus Iuris Canonici*)⁸ bol v podstate zhlukom zákonov usporiadaných historicky a chronologicky, kde bolo nutné vyhľadávať platný zákon naprieč šiestimi rôznymi zbierkami. Apoštolská konštitúcia Benedikta XV., *Providentissima Mater Ecclesia*,⁹ ktorou bol CIC 1917 vydaný, výslovne stanovila, že ruší staré zákony a zvyklosti, ktoré neboli prevzaté do nového kódexu. To bolo pre cirkevné právo revolučné. Kódex sa stal jediným a výhradným zdrojom všeobecného latinského práva, čím sa ukončil chaos stredovekých a ranonovovekých právnych kompilácií. Prípravná komisia sa snažila o maximálnu stručnosť a precíznosť. Odstránili sa dlhé preambuly a historické vysvetlenia, ktoré boli typické pre staré *dekretály*. Objemné historické pramene sa pretransformovali na 2 414 krátkych, jednozmyselných kánonov. Cieľom bolo odstrániť akúkoľvek jazykovú nejednoznačnosť. Napoleonský systém (*Code Civil*) zaviedol logické usporiadanie, ktoré začína všeobecnými pravidlami a postupuje k špecifickým témam. Tento model je založený na delení: Osoby – Veci – Spôsoby nadobúdania vecí. Podobne aj nový cirkevný kódex z roku 1917 prijal logické usporiadanie do piatich kníh, ktoré umožnilo rýchle vyhľadávanie:

I. Všeobecné normy: Základné pravidlá o zákonoch.

II. O osobách: Práva a povinnosti veriacich a kléru.

III. O veciach: Pravidlá týkajúce sa sviatostí, majetku a bohoslužieb.

IV. O procesoch: Súdne konania a postupy.

V. O zločinoch a trestoch: Zoznam trestných činov a ich postihov.

Pri pohľade na poznámkový aparát odvoláviek na pramene jednotlivých kánonov vidíme, že pre CIC 1917 bol základným prameňom *Corpus Iuris Canonici* (Zbierka kánonického práva), ktorý je základným a najvýznamnejším historickým prameňom práva Katolíckej cirkvi. Pri tejto zbierke nešlo o jednorazový zákon, ale o súbor viacerých kánonických zbierok, ktoré vznikali a boli schvaľované postupne v období od 12. do 16. storočia. Jej vznik delíme na dve hlavné fázy.

Prvú predstavuje takpovediac súkromná iniciatíva právneho experta Bolonskej univerzity (Graciánov dekrét). Všetko sa teda začalo okolo roku 1140 dielom mnícha a učenca Graciána (Gratianus). Jeho dielo, *Concordia discordantium Canonum*¹⁰ (Súlad

⁸ *Corpus Iuris Canonici*. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludovici Richter curas ad librorum manu scriptorum et editionis Romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit Aemilius Friedberg. 2 zv. Lipsiae: Ex officina Bernhardi Tauchnitz, 1879–1881.

⁹ BENEDICTUS PP. XV. Constitutio Apostolica, *Providentissima Mater Ecclesia*, 27. maii 1917. In: *Acta Apostolicae Sedis*, roč. 9 (1917), časť I, s. 5–7.

¹⁰ GRATIANUS. *Concordia discordantium canonum (seu Decretum Gratiani)*. In: *Corpus Iuris Canonici*. Ed. Aemilius Friedberg. 2 zv. Lipsiae: Ex officina Bernhardi Tauchnitz, 1879–1881. Vol. I.

protichodných kánonov), známejšie ako *Decretum Gratiani* (Graciánov dekrét), bolo súkromnou zbierkou, ktorá sa pokúsila harmonizovať rozsiahle, často si protirečiace zákony, rozhodnutia koncilov a pápežské listy. Hoci nešlo o oficiálny legislatívny text, vďaka svojej kvalite sa Graciánov dekrét stal základným učebným textom a prameňom cirkevného práva.

Druhú fázu predstavuje nasledujúca právna aktivita pápežov, keďže aj po Graciánovi začali pápeži vydávať nové zákony (dekretály). Aby bol právny systém prehľadný, vznikli oficiálne a záväzné zbierky, ktoré dopĺňali Graciánov dekrét.

Celá zbierka šiestich častí bola oficiálne uznaná a potvrdená až za pontifikátu pápeža Gregora XIII. v roku 1580, po práci komisie *Correctores Romani*. Toto bolo definitívne vydanie, ktoré platilo v Cirkvi ako hlavný právny prameň až do vydania CIC 1917.

Citovanie týchto šiestich častí je jedinečné a odlišuje sa od moderných právnych systémov. Používali sa pritom latinské skratky.

Tak napríklad Graciánov dekrét (*Decretum Gratiani*) sa citoval sa podľa Dištinkcie (D.) alebo Kauzy (C.) a Kapitoly (c.) alebo Kánonu.

Dekretály (*Liber Extra, Liber Sextus, Clementinae*), mali systematické usporiadanie do piatich kníh, ktoré sa delili na tituly a kapitoly. Citovali sa s uvedením kapitoly (c.), skratky zbierky (X, alebo VI, alebo Clem.) ktorá slúžila aj na označenie knihy, v ktorej sa dekretály nachádzali knihy a titulu.

Zbierka *Extravagantes* sa delila na dve časti, a každá z nich sa citovala inak.

Extravagantes Ioannis XXII (*Extravagantes Jána XXII.*) obsahovala 20 dekrétov pápeža Jána XXII. Citovala sa uvedením kapitoly a titulu, s použitím skratky Extrav. Ioan. XXII (alebo E. Ioan. XXII): číslo kapitoly (c.), Extrav. Ioan. XXII, a čísla titulu (tit.)

Zbierka *Extravagantes Communes* (Všeobecné *Extravagantes*) obsahovala dekréty rôznych pápežov. Citovala sa systematickejšie, a to uvedením knihy, titulu a kapitoly s použitím skratky Extrav. Commun. (alebo E. Comm.)

Popri odkazoch na *Corpus Iuris Canonici* sa medzi citovanými prameňmi nachádzajú aj legislatívne normy, ktoré vznikli mimo, alebo po uzatvorení tejto právnej zbierky. Medzi ne patria v prvom rade koncilové dokumenty. Najdôležitejším koncilovým prameňom, ktorý bol hromadne citovaný, sú dekréty Tridentského koncilu (1545 – 1563).

Hoci bol koncil uzatvorený pred oficiálnym vydaním *Corpus Iuris Canonici* (1582), jeho disciplinárne a reformačné dekréty neboli súčasťou *Corpus*. Boli to samostatné, mimoriadne záväzné zákony, najmä v oblasti manželstva (*Tametsi, Ne Temere*), hierarchie a seminárov, a tvorili základ mnohých kánonov v CIC 1917. Citovali sa podľa skratky Koncilu (*Conc. Trid.*), sesie (*Sess.*) a kapitoly (*cap.*), s doplnením, o ktorú reformnú tému ide (*de ref. pre de reformatione*).

Potridentské zbierky zákonov, ktoré vydali rímski pápeži od konca 16. storočia až do roku 1917 obsahovali Apoštolské konštitúcie, Buly a Motu Propriá. Tieto dokumenty,

ktoré vydali pápeži ako Pius V., Benedikt XIV., Pius IX. alebo Lev XIII., riešili nové disciplinárne otázky, ktoré v stredovekom *Corpus* neboli obsiahnuté.

Najkomplexnejší prameň po *Corpus Iuris Canonici* obsahujú rozhodnutia a dekréty rímskej kúrie, ktoré predstavovali každodenná právna prax cirkevnej správy

Išlo najmä o tzv. Kongregáciu Koncilu (*S.C. Concilii*), ktorá bola zriadená na implementáciu dekrétov Tridentského koncilu. Jej Rozhodnutia (*Decisiones*) v otázkach manželského práva, cirkevného majetku a disciplíny boli citované ako priamy právny prameň.

Ďalej to bola Kongregácia pre biskupov a rehoľníkov (*S.C. Episcoporum et Regularium*). Citované boli jej dekréty, ktoré upravovali vzťahy medzi biskupmi a rehoľnými rádmi, Kongregácia pre sviatosti (*S.C. de Disciplina Sacramentorum*), ktorá hoci vznikla len v roku 1908, bola predsa kľúčová pre kodifikáciu kánonov o sviatostiach.

Veľmi často boli citované odpovede a rozhodnutia tzv. Svätého ofícia (*S.C. S. Officii*). Citovali sa jej dekréty, ktoré sa týkali otázok viery a morálky, najmä v súvislosti s manželskými prekážkami.

Príprava Kódexu kánonického práva z roku 1917 bola revolučným projektom, ktorý zmenil spôsob, akým Cirkev spravovala svoje právo. S právnymi prameňmi sa nepracovalo len ako s obyčajnými textami, ale prešlo sa k ich systematickej a vedeckej kodifikácii. Vo vydaniach CIC 1917 boli pod čiarou uvádzané referencie na pramene. Tieto poznámky pod čiarou boli dôležitou súčasťou vydania a slúžili na niekoľko kľúčových účelov. Išlo o skratky a odkazy na konkrétne historické pramene a ich hlavným účelom bolo preukázať kontinuitu s tradíciou Cirkvi. Tým, že sa Kódex odvolával na staré normy, potvrdzoval, že nejde o úplne nový zákon, ale o systematickú kompiláciu a zjednodušenie existujúceho práva. Tieto pramenné referencie súčasne slúžili ako rýchly nástroj pre kanonistov, aby videli, z akého zdroja daný kánon pochádza. Ak ste chceli pochopiť celý kontext a znenie pôvodného dokumentu, museli ste si vyhľadať odkaz z poznámky pod čiarou vo vydaniach jednotlivých prameňov. Množstvo prameňov, zvlášť tých mimo *Corpus Iuris Canonici* bolo ale roztrúsených v rôznych ťažko dostupných edíciách encyklík, bulárií, inštrukcií atď. Pre uľahčenie dohľadania takto použitých prameňov bolo potrebné urobiť ďalší krok – pripraviť zbierku vydania textov prameňov použitých pre jednotlivé kánony Kódexu. Tejto úlohy sa zhostil kardinál Pietro Gasparri. Preto je správne povedať, že odkazy na pramene boli súčasťou vydania Kódexu, ale až celá zbierka plných textov týchto prameňov – *Fontes* – bola dodatočnou a samostatnou publikáciou. Odkazy pod čiarou slúžili ako most medzi novým, zjednodušeným Kódexom a rozsiahlym historickým právom, zatiaľ čo *Fontes* bol plnohodnotným archívom tohto práva.

Za týmto účelom a v tejto fáze začal kardinál Pietro Gasparri svoje monumentálne dielo *Codicis Iuris Canonici Fontes*¹¹ (Dielo dokončil kardinál Giustino Serédi po Gasparriho smrti v roku 1934.) Táto zbierka prameňov nebola len dodatočným dielom, ale priamym záznamom práce komisie. Pre každý kánon (paragraf) v CIC 1917 totiž uvádzala, z akého historického prameňa bol odvodený. To zaručilo transparentnosť a umožnilo kanonistom pochopiť pôvodný zámer zákonodarcu. Vďaka tomu bol kódex nielen jasný, ale aj pevne zakotvený v cirkevnej tradícii.

Táto monumentálna zbierka, vydaná v 9. zväzkoch v rokoch 1923 až 1939, je kľúčovým interpretačným nástrojom k CIC 1917. Jej hlavným cieľom bolo sprístupniť a usporiadať pôvodné právne pramene, ktoré poslúžili ako základ pre kodifikáciu Kódexu.

Zbierka je rozdelená do deviatich zväzkov, ktoré systematicky triedia dokumenty podľa ich pôvodu:

Zväzok 1. obsahuje dekréty z generálnych koncilov a legislatívu rímskych pápežov až do roku 1745.

Zväzky 2 a 3 sú venované právnym aktom pápežov z obdobia od roku 1746 až do vydania samotného Kódexu v roku 1917.

Zväzky 4 až 8 reprezentujú najväčšia časť zbierky a obsahujú nariadenia a odpovede (tzv. reskripty) rôznych kongregácií Rímskej kúrie, ktoré boli v tom čase zodpovedné za správu a disciplínu Cirkvi. Tieto zväzky sú ďalej rozdelené podľa konkrétnych kongregácií (napr. Kongregácia pre náuku viery, Rítová kongregácia atď.).

Zväzok 9. obsahuje rôzne tabuľky a indexy, ktoré slúžia na analytické a referenčné účely, uľahčujú tak prácu s celou zbierkou.

Gasparriho *Fontes* nie sú iba historickou zbierkou. Je to praktický nástroj, ktorý slúži na interpretáciu zákona, pretože ak existujú nejasnosti v konkrétnom kánone CIC 1917, pohľad do príslušného prameňa v zbierke pomôže objasniť pôvodný zámer zákonodarcu.

Edícia prameňov ukazuje, ako bol Kódex z roku 1917 postavený na stáročia trvajúcim právnom vývoji (najmä na *Corpus Iuris Canonici* a Tridentskom koncile). Súčasne je toto dielo dôkazom mimoriadnej dôkladnosti kodifikačnej komisie, ktorú viedol Gasparri, a predstavuje komplexný a prehľadný obraz o rozsahu ich práce.

Pre kánonických právnikov a cirkevných historikov je zbierka *Codicis Iuris Canonici Fontes* považovaná za nepostrádateľný zdroj. Jej vydanie zabezpečilo, že CIC 1917 nebol len novým zákonom, ale logickým vyvrcholením a systematizáciou celého historického vývoja kanonického práva.

¹¹ GASPARRI, Petrus (ed.): *Codicis Iuris Canonici Fontes*. Vol. I-VI. *Continuavit Iustinus Serédi*, Vol. VII-IX. Romae: Typis Polyglottis Vaticanis, 1923–1939.

Rozdiely používania prameňov pri formácii východného práva oproti latinskému právu.

Zatiaľ čo latinský CIC 1917 bol primárne kodifikáciou roztrúseného jedného právneho systému, kódex cirkevného práva pre východné cirkvi bol pokusom nájsť spoločné právne základy pre rôzne východné katolícke cirkvi *sui iuris*. Kým latinské právo teda kládlo dôraz na uniformitu a systematizáciu jedného právneho systému, východné právo sa sústredilo na zachovanie identity a rozmanitosti jednotlivých cirkví. Prvým krokom k možnej východnej kodifikácii bola podpora procesu, ktorý v jednotlivých východných cirkvách viedol k usporiadaniu vlastného partikulárneho práva v súlade s vlastnou tradíciou, ale aj s očakávaniami a potrebami novej doby. Tento proces sa začal vlastne už v polovici 19. storočia. Z príkazu Pápeža Pia IX už vtedy Ioannes Baptista Pitra, O. S. B., vyhľadal roztrúsené pramene východných zákonov a publikoval ich v dvoch zväzkoch, ktoré nazval „*Iuris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta*“¹². Pri príprave I. Vatikánskeho koncilu viacerí cirkevní otcovia uvážili, že záležitosť revízie východného kánonického práva sa má stať agendou samotného koncilu. Bol to najmä Gregor Yusef, patriarcha Melchitskej cirkvi, ktorého veľmi boleli nedostatky východného kánonického práva, ktoré má každý východný obrad vlastné a Jozef Papp Szilagyi,¹³ veľko-varadínsky biskup východného obradu, ktorý si túžobne prial obnoviť veľmi mnoho častí cirkevnej disciplíny, podajúc pritom skoro úplnú charakteristiku určitého kódexu.

Hoci Prvý vatikánsky koncil bol kvôli ťažkostiam predčasne ukončený, impulz k príprave východnej legislácie pokračoval procesom hľadania a zjednocovania kánonických noriem v rámci jednotlivých cirkví. Za týmto účelom bolo zvolaných viacero partikulárnych synod. Medzi nimi majú osobitný význam Synoda sýrska, sciarfenská, zvolaná v roku 1888, Ľvovská synoda Rusínov z roku 1891, dve synody v Alba Julii, v Rumunsku, zvolané v rokoch 1882 a 1900 a nakoniec Koptská synoda v Alexandrii, slávená v roku 1898. Poslednou z týchto synod, na ktorých boli skoro úplne zrevidované hlavné body kánonickej disciplíny jednotlivých cirkví, bola Arménska synoda, ktorej zvolanie nariadil v Ríme v roku 1911 svätý Pius X. Keby sa akty a dekréty spomínaných synod zoradili spolu s tými, ktoré boli vydané predtým, ako akty a dekréty synody „Montis Libani“ Maronitov z roku 1736 a potvrdenými Benediktom XIV. „in forma specifica“ a tiež Grécko-melchitskej synody Ain Trazensis, slávanej v roku 1835, mohlo by to vyvolať dojem, že už v tom čase, by bolo disciplinárne dedičstvo všetkých východných cirkví prakticky skompletizované

¹² PITRA, Ioannes Baptista: *Iuris ecclesiastici graecorum historia et monumenta iussu Pii IX. Pont. max.*, Tom I. *A primo P.C.N. ad VI. Saeculum*, Tom. II. *A VI. ad IX. Saeculum*. Romae: typis S. Congregationis de Propaganda Fide, 2 voll., 1864-1868.

¹³ PAPP-SZILAGYI, Josephus: *Enchiridion Juris Ecclesiae Orientalis Catholicae: juxta titulos Codicis Iustiniani*. Magno-Varadini: Typis Eugenii Hollósy, 1882.

v systéme viacerých kánonických poriadkov potvrdených najvyššou autoritou Cirkvi, zodpovedajúcim jednotlivým cirkevným východným „obradom“.¹⁴

Po publikovaní jednotného Kódexu latinskej cirkvi však vo vedení cirkvi, po náležitých diskusiách prevládol názor, že je potrebné aj pre všetky východné cirkvi pripraviť jednotný spoločný Kódex, ktorý by zhŕňal spoločné legislatívne normy a súčasne vytváral dostatočný priestor pre aplikáciu artikulárneho práva jednotlivých cirkví. Za týmto cieľom zriadil pápež Pius XI. komisiu kardinálov pre prípravné štúdiá východnej kodifikácie, pod predsedníctvom kardinála Petra Gasparriho. Táto komisia počas piatich rokov pripravila 15 zväzkov prameňov, ktoré vydala Kongregácia pre východnú cirkev v rokoch 1930-1934.

Ich obsah môžeme stručne zhrnúť takto:

Zväzok 1-2: Rôzne texty nového práva (1550-1902)

- Zväzok 3: Antiochijská disciplína (Siri): Nomokánon Bar-Hebreo

- Zväzok 4: Chaldejská disciplína. Staré právo Synody (synodicon Orientale) Collectio canonum synodiconum d'Ebedjésus de Nisibe

- Zväzok 5: Staroveké a moderné právne texty týkajúce sa Etiópčanov

- Zväzok 6: Staroveké právne texty týkajúce sa Etiópčanov

- Zväzok 7: Arménska disciplína. Rôzne texty arménskeho kánonického práva (4. – 17. storočie)

- Zväzok 8: Historické štúdie o zdrojoch východného kánonického práva

- Zväzok 9: Staroveká všeobecná disciplína (2. – 9. storočie)

- Zväzok 9 (2. diel): Discipline generale antique (II-IX)

- Zväzok 10: Byzantská disciplína. Rumuni I. Texty osobitného práva Rumunov

– Zväzok 11: Ius particulare Ruthenorum

– Zväzok 12: Antiochijská disciplína Maroniti

– Zväzok 15. Byzantská disciplína melkiti. Droit particulier des Melkites (1724–1932).

Po ukončení tejto prípravnej fázy zbierania prameňov, v roku 1935, na audiencii 7. júna, pápež Pius XI. rozhodol o ustanovení novej komisie, ktorá dostala za úlohu moderovať redakciu kódexu a po starostlivom preskúmaní pripomienok biskupov Východu k vyššie uvedeným schémam mala napísať texty kánonov. Táto fáza vstúpila do svojej realizačnej podoby už za pontifikátu pápeža Pia XII. a vyústila do vydania štyroch dôležitých právnych dokumentov, ktoré kodifikovali rôzne časti práva. Išlo o nasledovné dokumenty:

Motu proprio *Crebrae allatae* (22. február 1949)¹⁵: Týkalo sa manželského práva.

¹⁴ Porov. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium. Praefatio*. In: *Acta Apostolicae Sedis*, roč. 82 (1990), s. 1047.

¹⁵ PIUS PP. XII. *Litterae Apostolicae motu proprio datae, Crebrae allatae sunt*, 22. februarii 1949. *Acta Apostolicae Sedis* roč. 41 (1949), s. 89–117.

Motu proprio *Sollicitudinem Nostram* (6. január 1950)¹⁶: Týkalo sa cirkevných súdnych procesov.

Motu proprio *Postquam Apostolicis Litteris* (9. február 1952)¹⁷: Kodifikovalo právo o rehoľníkoch, cirkevnom majetku a pojmach vo všeobecnosti.

Motu proprio *Cleri Sanctitati* (2. jún 1957)¹⁸: Týkalo sa práva osôb v Cirkvi (klerici a laici).

Hoci v prvom oficiálnom vydaní v AAS neobsahovali poznámky pod čiarou s odkazom na pramene tieto *motu proprio* sú samy osebe považované za hlavné pramene nového práva.

Súčasne sa ale pristúpilo aj k vydaniu textu obohateného o odkazy na pramene. Pri výbere prameňov boli uprednostňované odkazy na posvätné kánony prvého tisícročia, spoločné aj s nekatolíckymi východnými cirkvami, a na miestne a partikulárne synody jednotlivých východných katolíckych cirkví. Samozrejme, že nechýbali ani odkazy na normatívy rímskych pápežov, ktoré boli adresované jednotlivým východným cirkvám a stali sa tak zdrojom práva aj pre ostatné cirkvi.

Sumárne môžeme povedať, že vydanie jednotlivých *motu proprio* s čiastkovou právnou disciplínou východných katolíckych cirkví je kvalitne podložené pramenným materiálom, pri ktorom sa uprednostňuje výber odkazov na pramene východného pôvodu, teda na tie pramene, ktoré často spoločné aj s nekatolíckymi východnými cirkvami.

Vydanie prameňov CIC 1983

Po publikácii Kódexu cirkevného práva v roku 1983 odborná verejnosť očakávala s istou netrpezlivosťou aj skoré vydanie Kódexu doplnené o pramene – ako tomu bolo v prípade CIC 1917 a východných čiastkových vydaní právnych noriem formou *Motu proprio* pápeža Pia XII. V skutočnosti sa takéto vydanie oddialilo o šesť rokov od vydania základného legislatívneho textu. Konečne bolo vydanie Kódexu spolu s jeho zdrojmi a analyticko-abecedným indexom¹⁹ predložené Svätému Otcovi Jánovi Pavlovi II. na osobitnej audiencii 25. januára 1989 kardinálom Rosaliom J. Castillom Larom, predsedom Pápežskej komisie pre interpretáciu kódexu kanonického práv. Dátum odovzdania nebol náhodný. Bolo to 30. výročie okamihu, keď pápež Ján XXIII.

¹⁶ PIUS PP. XII. Litterae Apostolicae motu proprio datae, *Sollicitudinem Nostram*, 6. ianuarii 1950. *Acta Apostolicae Sedis* roč. 42 (1950), s. 5–120.

¹⁷ PIUS PP. XII. Litterae Apostolicae motu proprio datae, *Postquam Apostolicis Litteris*, 9. februarii 1952. *Acta Apostolicae Sedis* roč. 44 (1952), s. 65–150.

¹⁸ PIUS PP. XII. Litterae Apostolicae motu proprio datae, *Cleri Sanctitati*, 2. iunii 1957. *Acta Apostolicae Sedis* roč. 49 (1957), s. 433–600.

¹⁹ *Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*: [a cura di] Pontificia commissio codici iuris canonici autentice interpretando, Libreria editrice vaticana 1989, ISBN-13: 978-8820916107.

vyjadril želanie reformovať Kódex a zvolať II.vatikánsky koncil, a 6. výročie promulgácie Kódexu Jánom Pavlom II.

Publikácia bola oficiálne vydaná pod záštitou Pápežskej komisie pre interpretáciu Kódexu kanonického práva. Z hľadiska obsahu dielo obsahuje zoznam skratiek (predovšetkým skratky mnohých (101) dokumentov, ktoré sa často citujú v právnych zdrojoch nového Kódexu. Ďalej obsahuje index (s. V—X), úvod predsedu Pápežskej komisie (s. X—XI), Apoštolskú konštitúcia *Sacrae disciplinae leges*²⁰(s. XII—XIX), úvod ku kódexu (s. XXI—XXXII), kánony jednotlivých kníh s prameňmi vo forme poznámok pod čiarou (s. 5—478), apoštolskú konštitúciu *Pastor Bonus* (s. 481—528), analytický a abecedný index (s. 531—653) a obsah (s. 657—669). Najdôležitejšou časťou prezentovanej publikácie sú pramene a analyticko-abecedný index.

Pokiaľ ide o citované pramene, treba poznamenať, že tieto, žiaľ, začínajú až kánonomi Kódexu z roku 1917. Poznámka pod čiarou k konkrétnemu kánonu nového zákona teda obsahuje často ako primárny (či jediný) zdroj číslo kánonu z predchádzajúceho Kódexu, pokiaľ nejde o úplne nové ustanovenie. Každý, kto však chce poznať pôvod konkrétneho kánonu staršieho ako rok vyhlásenia prvého kódexu, musí na základe znalosti príslušného kánonu, na ktorý sa nové pramene odvolávajú, obrátiť na edíciu prameňov kardinála Pietra Gasparriho ku CIC 1917. K štúdiu histórie jednotlivých kánonov tak teda dnes odborný čitateľ potrebuje namiesto jedného kódexu obidva. Paradoxne, po edičnej stránke teda vydanie CIC 1983 viedlo aj k nevyhnutnosti reedícií Kódexu z roku 1917, ktorý má rozsiahly pramenno-poznámkový aparát.

Niektoré ustanovenia súčasného zákonníka nemajú žiadne zdroje, napr. 30, 32, 33, 35, 48, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 59, 103, 108, 121, 148, 185, 186, 224, 302, 325, 729, 730, 959, 1064, 1123, 1231, 1262, 1278, 1280, 1330, 1379, 1393, 1440, 1490, 1664, 1670, 1693—1996, 1724, 1729—1739. Ide zvyčajne o nové pojmy, ktoré sa týkajú sa záležitostí, ktoré sa vyvinuli od Druhého vatikánskeho koncilu.

Pri ďalšej analýze prameňov vidíme, že v zásade sa venuje veľká pozornosť zásahom a reakciám Svätej stolice, t. j. pápežov alebo jednotlivých kongregácií a komisií, ktoré sa udiali po promulgácii kódexu z roku 1917. Zozbieranie tohto právneho materiálu je veľmi dôležité, pretože svedčí o duchu právneho myslenia a pomalých zmenách v prispôbovaní sa k meniacej sa realite Cirkvi a sveta. Tieto pramene ukazujú zrenie a vývoj v prístupe k určitým právnym inštitúciám a jednotlivým otázkam. Spomínané intervencie Svätej stolice sú prameňmi v tom zmysle, že ovplyvnili vytvorenie nového práva. Ide teda o selektívny výber zdrojov. Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu zaujímajú medzi prameňmi osobitné miesto.

Pri hodnotení tejto edície CIC 1983 s odkazom na pramene nutne sa vynára otázka, prečo neboli pramene predchádzajúceho kódexu zohľadnené a zahrnuté do súčasnej

²⁰ IOANNES PAULUS PP. II. *Constitutio Apostolica Sacrae disciplinae leges qua novus Codex Iuris Canonici promulgatur*. In: *Acta Apostolicae Sedis*, roč. 75 (1983), časť II, s. VII—XIV.

štúdie s cieľom uľahčiť právny a historický výskum. Niektorí by mohli oponovať, že revidované dielo je už a tak pomerne rozsiahle a jeho rozšírenie o ďalší poznámkový aparát by len zvýšilo jeho objem. Toto kritérium však nemožno považovať za dostatočné. Na zmenšenie objemu publikácie stačilo nezaťažovať ju ďalšími dokumentami, ako sú menované apoštolské konštitúcie.

Je ťažké pochopiť rozhodnutie Pápežskej komisie pre interpretáciu kódexu, ktorá je autorom tohto vydania pre takto redukovaný poznámkový aparát. Takéto obmedzenie poznámkového aparátu môže nechtiac vytvárať dojem odtrhnutia sa od právnych prameňov, ktoré predchádzali pio-benediktínskej kódexovej kodifikácii.

CCEO - Edícia s uvedením prameňov východného práva

Vzhľadom k neuspokojúcemu vydaniu pramenného materiálu pre CIC 1983 môžeme hodnotiť vysoko pozitívne vydanie Kódexu kánonov východných cirkví s prameňmi, publikované v roku 1995. Od roku 1995 je k dispozícii vydanie CCEO *fontium annotatione auctus*,²¹ teda s prameňmi kánonov citovanými v poznámkach. Na konci je príloha s názvom „*De accessu ad fontes*“ („Prístup k zdrojom“).

Vyššie uvedená publikácia je veľmi užitočným zdrojom a skutočnou pomocou pri identifikácii zdrojov kánonov, keďže tieto zdroje sú roztrúsené v mnohých nesúvisiacich publikáciách, ktoré nie sú ľahko dostupné ani pre vedcov (nehovoriac o mnohých východných kánonických zdrojoch, ktoré ešte neboli publikované). Pramene kánonov uvedené v poznámkach poukazujú na vzťah CCEO k starobylému kánonickému dedičstvu východných cirkví, ako si to želal samotný zákonodarca. Štúdium týchto kánonických zdrojov je jednou z oblastí vedeckého výskumu, ktorá má zásadný význam pre pochopenie ducha CCEO.

CCEO c. 2 uvádza: „*Canones Codicis, in quibus plerumque ius antiquum Ecclesiarum orientalium recipitur vel accommodatur, praecipue ex illo iure aestimandi sunt.*“ Už z tohto kánonu teda vidíme základné pravidlo interpretácie tých kánonov CCEO, „v ktorých je z väčšej časti prijaté a prispôsobené starobylé právo východných cirkevných cirkví“. Tieto kánony sa musia interpretovať vo svetle tých istých starobylých zdrojov, a to posvätných kánonov. Kánon 2 tak už poukazuje na potrebu poznať starobylé zdroje CCEO.

²¹ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, fontium annotatione auctus*: [a cura di] Pontificium Concilium de Legum Textibus Interpretandis. Libreria editrice vaticana 1995. ISBN-13: 978-8820921590

Staroveké zdroje kánonov CCEO sú z veľkej časti spoločným dedičstvom východných cirkví. V CCEO *fontium annotatione auctus*²² nájdeme veľké množstvo kánonického materiálu, ktorý možno rozdeliť do rôznych sekcií alebo tried prameňov.

(1) Kánony vydané ekumenickými koncilmi prvého tisícročia predstavujú najautoritatívnejší zdroj, pretože tento korpus - *sacri canones* - tvorí spoločný základ katolíckych a tiež ortodoxných byzantských cirkví a v určitých medziach aj cirkví predchalcedonských a prefezských, konkrétne tých, ktoré uznávajú iba prvé dva ekumenické koncily, Nicea I (325) a Konštantínopol I (381), s ich kánonmi.

Kánony koncilu v Trullo alebo Quinisextum (691/692) sa často objavujú medzi zdrojmi kánonov CCEO. Ich zaradenie má tiež významný ekumenický význam, pretože trullánska legislatíva je obzvlášť drahá pravoslávny cirkvám. Preto sa medzi zdrojmi CCEO objavujú všetky kánony ekumenických koncilov prvého tisícročia: od Nicea I (325) po Nicea II (787).

(2) Kánony starovekých miestnych synod.

Medzi tieto synody patria: Ancyra (314), Neocaesarea (314/319), Antiochia (341), Sardica (343-344), Laodicea (koniec 4. storočia), Kartágo (419), Protodeutera (861). Je pravda, že odkazov na tieto synody je pomerne málo, pretože sa uprednostňujú ekumenické koncily. Avšak skutočnosť, že sa vôbec vyskytujú ako zdroje spoločnej legislatívy, poskytuje ďalší dôkaz o východnom charaktere CCEO.

(3) Takzvané kánony svätých otcov mali významný vplyv na kresťanský východ, a to ako v oblasti duchovnosti, tak aj disciplíny, najmä v oblasti mníšstva, pokánia a trestného práva. Medzi týchto otcov patria: sv. Atanáz z Athosu, sv. Nicephorus z Konštantínopolu, sv. Pachomius, sv. Saba, sv. Theodor Studita, sv. Bazil Veľký, sv. Tarasius, ale aj Rabbula (východosýrsky biskup) a sv. Nerses (arménsky).

(4) Medzi starovekými kanonickými zbierkami *Codex fontium annotatione auctus* zahŕňa ako zdroj aj „Osemdesiatpäť kánonov svätých apoštolov“. Táto kanonická zbierka, zostavená v Sýrii v 4. storočí, bola dobre známa a vysoko cenená na celom Východe. Tieto kánony boli potvrdené v celom rozsahu na koncile v Trullo.

Tieto východné kánony sú apokryfného pôvodu a charakteru – neboli spísané apoštolmi, ale sú výsledkom formovania právneho povedomia raného kresťanského spoločenstva; napriek tomu boli normatívne pre vieru a disciplínu Cirkvi a mali obrovský vplyv na rozvoj tradície raného kresťanského spoločenstva. Pri citovaní Kánonov apoštolov CCEO *fontium annotatione auctus* uznáva skôr tento vplyv na východnú kanonickú tradíciu.

²² *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, fontium annotatione auctus*: [a cura di] Pontificium Concilium de Legum Textibus Interpretandis. Libreria editrice vaticana 1995. ISBN-13: 978-8820921590.

(5) Pramene rímskeho a byzantského civilného práva.²³

Hovoriť o orientálnych cirkevných zdrojoch bez odkazu na rímsku a byzantskú právnu tvorbu by bezpochyby bolo na ujmu „východnému charakteru“ CCEO. V skutočnosti nie je možné poprieť vplyv, ktorý rímsko-byzantské právo malo na kánonické právo. Tento vplyv je výrazný v CCEO, ale aj mimo kódexu, v iných cirkvách. Odkazy na byzantské právo sa nachádzajú v kánonoch o všeobecných normách, kánonoch o fyzických a právnických osobách a v kánonoch týkajúcich sa procesov; medzi zdrojmi CCEO môžeme teda identifikovať zákony Justiniána (*Codex, Digestum, Novellae*) a postjustiniánske zbierky, ako napríklad *Basiliká*.

(6) Medzi všeobecnými koncilmi Západu musíme rozlišovať medzi stredovekými a novovekými koncilmi. Stredoveké koncily citované medzi zdrojmi CCEO sa zdajú predstavovať akési „dôsledky“ kánonického korpusu kánonov ekumenických koncilov, starovekých synodov a svätých otcov.

Z týchto koncilov zákonodarca vybral ako zdroje len niekoľko: Lateránsky IV (1215), Lateránsky V (1512-1517), Lyon I (1245), Lyon II (1274) a Florencia (1431-1445).

Odkazy na tieto koncily sú skutočne sporadické alebo zriedkavé.

Medzi všeobecné koncily Západu druhého tisícročia sa často uvádzajú Tridentský koncil (1545-1563) a Prvý vatikánsky koncil (1869-1870). Najčastejšie sa spomína samozrejme Druhý vatikánsky koncil (1962-1965), ktorý je sám osebe osobitným prameňom. Tridentský koncil (1545-1563) sa často spomína v kánonoch týkajúcich sa sviatostného práva, formácie klerikov a cirkevného magistéria. Je to pochopiteľné, vzhľadom na osobitný vplyv, ktorý mal Tridentský koncil na reformu celého cirkevného života. Prvý vatikánsky koncil (1869-1870), zameraný na pápežský primát a neomylnosť, sa objavuje hlavne v hlave 3 o najvyššej autorite a v hlave 15 o cirkevnom magistériu.

(7) Dekréty, encykliky a akty rímskych pápežov o jednotlivých témach a konkrétnych otázkach sú hojne citované medzi zdrojmi; rovnako sú prítomné pokyny a dekréty príslušnými kongregáciami alebo dikastériami Rímskej kúrie.

(8) Zo zrejmých dôvodov je hojne prítomná predchádzajúca východná legislatíva, teda štyrmi *motu proprio* vydané Píom XII.: *Crebrae Allatae* (22. február 1949), *Sollicitudinem Nostram* (6. január 1950), *Postquam Apostolicis Litteris* (9. február 1952) a *Cleri Sanctitati* (2. jún 1957).

(9) Medzi zdrojmi sú tiež výrazne prítomné kánony a dekréty synodov východných katolíckych cirkví, synod, ktoré boli schválené alebo uznané Svätou stolicou. Je ľahko

²³ CECARELLI MOROLLI, Danilo: *Sources of the Canons of CCEO*, in: *A Guide to the Eastern Code. A Commentary on the Code of Canons of the Eastern Churches – Second Revised Edition* – Ed. by George Nedungatt, S.J. (first edition) & Georges Ruysen, S.J. (second revised edition). Pontificio Istituto Orientale, *KANONIKA* č.10 roč. 2020 Rome, s. 1101-1110.

pochopiteľné, ako tieto synody, právny korpus, spolu so starými kánonmi tvoria základ konkrétneho práva v každej cirkvi *sui iuris*.

(10) Dekréty II. vatikánskeho koncilu. Vízia Cirkvi a jej poslanie sú dnes tie, ktoré boli formulované na Druhom vatikánskom koncile (1962-1965). Preto CCEO, s cieľom byť legislatívnym nástrojom aktualizovaným pre súčasnosť, v plnej miere prijal smernice a normy tohto koncilu. Preto je možné očakávať, že tento koncil preniká celým CCEO a že koncilové princípy inšpirujú prakticky všetky kánony doktrínálneho a ekleziologického významu.

Vyššie uvedené zdroje, na ktoré sa odvolávajú poznámky kánonov CCEO *fontium annotatione auctus*, majú nerovnaký význam alebo právnu váhu. Slúžia nielen na preukázanie právnej kontinuity, ale niekedy aj diskontinuity, keď je norma v zdrojoch opačná ako norma v kanonickom práve (napr. voľba patriarchov, súdna moc patriarchov, spravovanie Eucharistie atď.). Ako sa uvádza v „*De accessu ad fontes*“²⁴, protichodné zdroje poukazujú na „neustálu starostlivosť Cirkvi o prispôsobenie cirkevných zákonov zmeneným podmienkam dnešnej doby s ohľadom na spásu duší“.

Záver

Na záver môžeme povedať, že kým predkoncilové vydania prameňov právnych noriem latinskej cirkvi i východných katolíckych cirkví spĺňajú v bohatej miere nároky na kvalitný poznámkový aparát uschopňujúci odborné publiku vidieť kontinuitu medzi predchádzajúcimi a novými právnymi normami, pokoncilové vydania prameňov k novým kódexom sa od seba odlišujú. Vydanie CIC 1983 s prameňmi sa pri príprave poznámkového pramenného aparátu obmedzilo na uvedenie paralelných kánonov z predchádzajúcej právnej zbierky, teda z CIC 1917 ale zanedbalo úplne širšie odkazy na predkódexové právne normy.

Na rozdiel od tohto vydania latinského Kódexu boli pramene CCEO boli v edícii *fontium annotatione auctus* dobre organizované a štruktúrované, s plným uvádzaním starších právnych predpisov, zvlášť kánonov prvého tisícročia, teda tých právnych noriem, ktoré sú spoločné aj pre nekatolícke východné cirkvi. Vydanie CCEO *fontium annotatione auctus* teda v porovnaní s edíciou prameňov CIC 1983 predstavuje výrazný pokrok, alebo skôr návrat k tradične kvalitnému poznámkovému aparátu vydání kódexovej legislatívy Katolíckej cirkvi. Túto tradíciu započal Kódex cirkevného práva z roku 1917 s následnou Gasparriho edíciou Prameňov, a dnes ju završuje CCEO *fontium annotatione auctus* – pričom oba tieto kódexy využívajú dvojtisícročnú právnu skúsenosť s normotvorbu Katolíckej cirkvi.

²⁴ PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, fontium annotatione auctus. De accessu ad fontes*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1995, s. 565–593.

Zoznam použitej literatúry

1. CAVALAGLIO, Lorenzo.: Il CIC 1917 e le codificazioni europee: eccezionalità o specialità, In *Diritto canonico e culture giuridiche. Nel centenario del Codex Iuris Canonici del 1917*, In Atti del XVI Congresso Internazionale della Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo, Roma 4-7 ottobre 2017, a cura di J. Miñambres, Roma, edusc, 2019, ss. 129-136.
2. CECARELLI MOROLLI, Danilo: Sources of the Canons of CCEO, in: *A Guide to the Eastern Code. A Commentary on the Code of Canons of the Eastern Churches – Second Revised Edition – Ed. by George Nedungatt, S.J. (first edition) & Georges Ruysen, S.J. (second revised edition)*. Pontificio Istituto Orientale, KANONIKA č.10 roč. 2020 Rome, s. 1101-1110.
3. Codex Iuris Canonici. Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus. Romae: Typis Polyglottis Vaticanis, 1917.
4. Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, fontium annotatione auctus: [a cura di] Pontificium Concilium de Legum Textibus Interpretandis. Libreria editrice vaticana 1995. ISBN-13: 978-8820921590
5. Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus: [a cura di] Pontificia commissio codici iuris canonici autentice interpretando, Libreria editrice vaticana 1989, ISBN-13: 978-8820916107.
6. Code civil des Français: édition originale et seule officielle. Paris: De l'Imprimerie de la République, an XII (1804).
7. Corpus Iuris Canonici. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludovici Richteri curas ad librorum manu scriptorum et editionis Romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit Aemilius Friedberg. 2 zv. Lipsiae: Ex officina Bernhardi Tauchnitz, 1879–1881.
8. FÜRST, Carl G.: Il Diritto Canonico Orientale nell'ordinamento ecclesiale. Città del Vaticano: LEV, 1995.
9. GASPARRI, Petrus (ed.): Codicis Iuris Canonici Fontes.Vol. I-VI. Continuavit Iustinus Serédi, Vol. VII-IX. Romae: Typis Polyglottis Vaticanis, 1923–1939.
10. GAUDEMET, Jean: Les Sources du Droit Canonique, VIIIe–XXe Siècle. Paris: Cerf, 1993.
11. GAUDEMET, Jean: Église et cité. Histoire du droit canonique. Paris: Cerf, 1994.
12. GRATIANUS. Concordia discordantium canonum (seu Decretum Gratiani). In: Corpus Iuris Canonici. Ed. Aemilius Friedberg. 2 zv. Lipsiae: Ex officina Bernhardi Tauchnitz, 1879–1881. Vol. I.

13. IOANNES PAULUS PP. II. Constitutio Apostolica Sacrae disciplinae leges qua novus Codex Iuris Canonici promulgatur. In: *Acta Apostolicae Sedis*, roč. 75 (1983), část II, s. VII–XIV.
14. MOMMSEN, Theodorus – KRÜGER, Paulus – SCHOELL, Rudolfus – KROLL, Guilelmus (eds.). *Corpus Iuris Civilis*. Vol. I–III. Berolini: Apud Weidmannos, 1872–1895.
15. PETERS, Edward N. (Trans. & Ed.): *The 1917 or Pio-Benedictine Code of Canon Law: English Translation with Extensive Scholarly Apparatus*. Ignatius Press, 2001.
16. PITRA, Ioannes Baptista: *Iuris ecclesiastici graecorum historia et monumenta iussu Pii IX. Pont. max., Tom I. A primo P.C.N. ad VI. Saeculum, Tom. II. A VI. ad IX. Saeculum*. Romae: typis S. Congregationis de Propaganda Fide, 2 voll., 1864–1868.
17. PIUS PP. XII. *Litterae Apostolicae motu proprio datae, Crebrae allatae sunt*, 22. februarii 1949. *Acta Apostolicae Sedis* roč. 41 (1949), s. 89–117.
18. PIUS PP. XII. *Litterae Apostolicae motu proprio datae, Sollicitudinem Nostram*, 6. ianuarii 1950. *Acta Apostolicae Sedis* roč. 42 (1950), s. 5–120.
19. PIUS PP. XII. *Litterae Apostolicae motu proprio datae, Postquam Apostolicis Litteris*, 9. februarii 1952. *Acta Apostolicae Sedis* 44 (1952), s. 65–150.
20. PIUS PP. XII. *Litterae Apostolicae motu proprio datae, Cleri Sanctitati*, 2. iunii 1957. *Acta Apostolicae Sedis* roč. 49 (1957), s. 433–600.
21. PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI ORIENTALIS RECOGNOSCENDO (PCCICOR). *Nuntia: Commentaria de processu recognitionis Codicis Iuris Canonici Orientalis*. Roma: Libreria Editrice Vaticana, 1975–1991.
22. ŽUŽEK Ivan: *L'idée de Gasparri d'un codex ecclesiae universae comme point de départ de la codification canonique orientale*. In: *Transversalités : revue de l'Institut Catholique de Paris*, roč. 58, (Avril-Juin 1996), s. 53–74.
23. ŽUŽEK, Ivan: *Understanding the Eastern Code*. Roma: Pontificio Istituto Orientale, 1997.
24. ŽUŽEK, Ivan: *Sacralità e dimensione umana dei 'canones'*. In: AGRESTINI, Silvano – CECCARELLI MOROLLI, Danilo (eds.): *Ius Ecclesiarum vehiculum caritatis. Atti del simposio internazionale*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2004, s. 74–95.
25. ŽUŽEK, Ivan: *La 'Lex Ecclesiae Fundamental' et les deux Codes*. In: *L'Année Canonique*. roč. 40 (1998), s. 22–39.
26. ŽUŽEK, Ivan, S.J. *"The Code of Canons of the Eastern Churches: A Unique Source of Law in the Catholic Church."* *The Jurist*. roč. 51 (1991), s. 1–28.

27. ŽUŽEK, Ivan, S.J. "Eastern Canon Law: Sources and Recent Developments." In: Festschrift für Carl Gerold Fürst zum 60. Geburtstag. Paderborn, 1990, s. 471–485.
28. ŽUŽEK, Ivan: Il 'Codex Iuris Canonici Orientalis' del 1917 e il nuovo Codice. In Rivista Internazionale di Diritto Canonico roč. 4 (1993), s. 15–30.

Kontaktné údaje

prof. ICoDr. Dr.h.c. Cyril Vasil', SJ, PhD

cyril.vasil@gmail.com

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta UK, Ústav kánonického práva